

PRIMENA INTELEKTUALNOG KAPITALA U UNAPREĐENJU PRIVREDE REPUBLIKE SRBIJE

Sonja D. Radenković¹, Jelena Šaranović², Milena Banović³,
Bojan Labović², Ana Matović²

^{1, 2} Visoka ekonomska škola strukovnih studija, Peć u Leposaviću, Srbija

³ Ekonomski fakultet, Univerzitet u Prištini sa privremenim
sedištem u Kosovskoj Mitrovici

Korespodencija: sonjafon@gmail.com ¹

Pregledni rad

Primljeno: 20.08.2018; Prihvaćeno: 05.09.2018

Rezime: Analiza ekonomskog okvira za poslovanje između Srbije i Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija, koji je pod privremenom civilnom i vojnom administracijom Ujedinjenih nacija, prema Rezoluciji UN 1244 (u daljem tekstu: Kosovo*) ima za cilj da ukáže da je potrebno eliminisati barijere u poslovanju između Srbije i Kosova*, dajući preporuke za poboljšanje poslovnog okruženja. Istraživanje je uključilo eksperte koji su analizirali zakonske propise koji regulišu poslovno okruženje na Kosovu*. Oni su intervjuisali poslovne ljude i predstavnike kompanija iz centralne Srbije i Kosova*. Rezultati ankete omogućili su stvaranje šire slike poslovanja preduzeća prilikom prelaska administrativnih prelaza, identifikovanje poremećaja u prolasku roba i usluga, kao i formulisanje predloga za prevazilaženje postojećih barijera u poslovanju između privrednih subjekata u centralnoj Srbiji i Autonomna pokrajina Kosovo i Metohija

ključne reči: poslovni ambijent, poslovno okruženje, privreda

1. Uvod

U procesu pristupanja Evropskoj uniji, Republika Srbija je do kraja 2017. godine otvorila dvanaest poglavlja. U okviru pregovora o pristupanju, poglavlje 35 o drugim

pitanjima - "normalizacija odnosa između Srbije i Kosova*" otvoreno je u cilju adekvatnog praćenja ekonomskih odnosa između Srbije i autonomne pokrajine Kosovo i Metohija, koja je pod privremenom civilnom i vojnom administracijom

Ujedinjenih nacija, prema Rezoluciji UN 1244 (u daljem tekstu: Kosovo*). Zato je veoma značajno izvršiti analizu i sagledati makroekonomski i poslovni ambijent u celini, kako bi se poboljšalo ekonomsko okruženje i ukazati na potrebu za eliminisanjem barijera u poslovanju. Cilj je da se naglasi važnost korišćenja intelektualnog kapitala kao znanja koje je potrebno iskoristiti u tržišnoj vrednosti. [Ros et al., 1997] Postoje tri osnovne komponente intelektualnog kapitala: ljudski kapital, strukturni kapital i relacioni kapital. [Martin de Castro et al., 2005] Ljudski kapital je znanje koje grupa ili ljudi poseduju, kao i njihova sposobnost da ga generišu i ojačaju. [Spender & Grant, 1996] Strukturni kapital se odnosi na kombinaciju znanja i nematerijalne imovine koja proizlazi iz procesa delovanja koji su vlasništvo organizacije i koji ostaju u njoj. Konačno, heterogenost spoljnih agenata preporučuje eksplicitnu razliku između poslovnog kapitala i socijalnog kapitala, koji su uključeni u relaciju kapitala [Euroforum Escorial, 1998; Bueno, 2001], kao i u kapitalu klijenata. [Stewart, 1997] Ljudski kapital, strukturni kapital, kao i relacioni kapital veoma su važni u prevazi- laženju barijere između privrednih aktera na obe strane.

2. Metodologija istraživanja

U cilju unapređenja poslovnog okruženja neophodna je identifikacija i evidencija barijera u poslovanju. Otklanjanje barijera u poslovanju ima za cilj unapređenje ekonomskih veza i odnosa. Imajući u vidu brojne prepreke u poslovanju pravnih lica na severu Kosova*, u fokusu istraživanja su carinske i necarinske barijere sa kojima se suočavaju privredni subjekti u svom poslovanju. Sprovedeno istraživanje skreće pažnju na ključne probleme koji otežavaju slobodan protok robe i rad privrednika u gotovo svim sektorima industrije i daje uvid u trenutno stanje na terenu.

Osnovni cilj istraživanja bio je da ukaže na glavne probleme, utvrdi dobre i loše prakse, i identifikuje barijere u poslovanju firme koje su uzrokovane neusaglašenim, nejasnim i nepotpunim propisima Republike Srbije i Kosova*. Jedan od specifičnih ciljeva istraživanja je definisanje preporuka za otklanjanje barijera, rešavanje problema i unapređenje uslova poslovanja između Republike Srbije i Kosova*. U tom cilju, poseban deo istraživanja odnosi se na analizu primene CEFTA sporazuma između Srbije i Kosova* i preporuke za otklanjanje zastoja u sprovođenju potpisanih sporazuma.

Na osnovu raspoloživih podataka o aktivnim privrednim subjektima koji ostvaruju poslovne veze sa Kosovom*, odabran je reprezentativni uzorak firmi i nadležnih institucija sa kojima se stupilo u kontakt meilom i/ili telefonom. Odabir ciljnih firmi izvršen je prema vrednosti redovnog prometa sa Kosovom* u 2015. i 2016. godini uvažavajući pri tom što veću geografsku zastupljenost i različitost šifre delatnosti. Metodološku osnovu istraživanja činilo je slanje posebno pripremljanog upitnika na adrese 120 firmi u Republici Srbiji i Kosovu*, kao i organizovanje i sprovođenje intervjua sa firmama u Srbiji i srpskih firmi na Kosovu*, ali i sa nadležnim institucijama. Od 120 kontaktiranih firmi u Srbiji i 30 firmi na severu Kosova*, 65 firmi je popunilo upitnik pri čemu je: 10 firmi sa teritorije Beograda, 12 firmi iz Vojvodine, 28 firmi iz Centralne i Južne Srbije (Leskovac, Vranje, Preševo i Bujanovac) i 15 firmi sa severa Kosova*. Tokom terenskog dela istraživanja obavljen je 46 intervjua sa firmama. U cilju izvođenja adekvatnih zaključaka, sprovedeni su dubinski intervjui sa nadležnim institucijama u Srbiji i to sa: Upravom carina (Ministarstvo finansija), Upravom za veterinu (Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine), Graničnom fitosanitarnom inspekcijom (Ministarstvo poljopriv-

vrede i zaštite životne sredine), Kancelarijom za Kosovo i Metohiju Vlade Republike Srbije. U analizi su korišćeni primarni podaci prikupljeni terenskim istraživanjem carinskih kontrolnih punktova (carinska ispostava u Vranju) odnosno zajedničke tačke prelaza Končulj. Glavni izvori sekundarnih podataka su selektovane baze podataka Privredne komore Srbije, Uprave Carina i Svetske banke.

Pristup koji je korišćen tokom istraživanja omogućava da se stekne uvid u realno stanje na terenu i doprinosi boljem informisanju privrednika o uslovima poslovanja na Kosovu*. Unapređenjem komunikacije između privrednika, s jedne strane i relevantnih institucija, s druge strane, mogu se postići značajni rezultati na polju unapređenja poslovnog ambijenta.

3. Rezultati istraživanja

3.1. Implementacija CEFTA sporazuma - stanje i perspektiva

Promet između Republike Srbije i Kosova* regulisan je Sporazumom o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi (CEFTA) između Albanije, Moldavije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Srbije, Makedonije i UNMIK-a u ime Kosova* u skladu sa Rezolucijom 1244 Saveta

bezbednosti UN. CEFTA sporazum definiše opšte obaveze koje se odnose na trgovinu svim robama. Klasifikacija robe je izvršena u skladu sa Harmonizovanom carinskom tarifom i režimima izvoza i uvoza koja se primenjuje u Evropi. Sporazum predviđa ukidanje kvantitativnih ograničenja, carina i drugih dažbina na izvoz i uvoz roba u trgovini među zemljama u regionu, kao i to da se nova ograničenja neće uvoditi. Sporazumom su odrađene tehničke prepreke u trgovini, trgovina uslugama, investiciona ulaganja, javne nabavke, zaštita prava intelektualne svojine, arbitraža u slučaju spora, pravila o poreklu robe, saradnja carinske administracije, pravila konkurencije i državne pomoći, kao i pravila o zaštiti. [PKS, 2018]

Jedna od obaveza koja je proistekla iz tehničkih sporazuma tiče se carinskog pečata. Naime, Sporazum o carinskom pečatu se u potpunosti primenjuje, a rešenja iz ovog Sporazuma se koriste u svim dokumentima vezanim za promet robe (veterinarski sertifikati, fitosanitarni sertifikati itd.). Republika Srbija vrši naplatu svih dažbina u skladu sa Sporazumom o carinama, dok se alokacija sredstava iz Fonda za razvoj severa Kosova i Metohije vrši ka većinskim srpskim opštinama na severu. Od oktobra 2015. godine iz

Fonda je dodeljeno preko 4,4 miliona evra, pri čemu je opština Severna Mitrovica dobila oko 1,3 miliona evra, opština Leposavić oko 1,1 miliona evra, opština Zubin Potok oko 1 milion evra i opština Zvečan 950.000 evra. Od ukupno prikupljenih oko 8,3 miliona evra navedenim opštinama je podeljeno oko 6,6 miliona evra u cilju podrške socioekonomskim aktivnostima. [VRS, 2016, 11-17]

U prvoj polovini 2016. godine uspešno su rešena sporna pitanja koja se odnose na integrisano upravljanje prelazima (IBM): [VRS, 2016, 15]

- Pojednostavljena je elektronska korespodencija između Uprave carina Republike Srbije i tzv. Carine Kosova*, koja se sada odvija samo preko EU IMB Kancelarije za posredovanje u Prištini (*EU IMB Facilitation Office*), bez posredovanja MUP Republike Srbije;
- Počelo se da punom primenom *SEED* sistema, kojim je omogućena sistematska elektronska razmena podataka između Uprave carina Republike Srbije i tzv. Carine Kosova* za sve vrste robe koje prelaze administrativnu liniju;
- Nakon što je dobijena zvanična potvrda od strane Evropske unije da su Procedure uzajamne

pravne pomoći izmenjene, nastavljeno je postupanje po ovim predmetima od strane Ministarstva pravde Republike Srbije;

- Usaglašen je Sertifikat farmaceutskog proizvoda (CPP). Nadležne institucije Prištine su izdale proizvođačima lekova prva registraciona rešenja za puštanje u promet lekovana na prostoru Kosova i Metohije;
- Republika Srbija je od 21. septembra 2015. godine počela da izdaje ulazno/izlazni dokument i tablice za privremeno označavanje vozila "PROBA", sa rokom trajanja do 60 dana i sa mogućnošću više prelazaka preko zajedničkih tačaka prelaza (ZTP);
- Na zajedničkoj tački prelaza Mutivode carinski službenici obe strane rade sedam dana nedeljno od 8:00 do 20:00 časova;
- Usaglašeni su veterinarski sertifikati za žive životinje (osim sertifikata za priplodna goveda) koji su postali operativni 1. marta 2016. godine. U toku je usaglašavanje sertifikata za mleko i mlečne proizvode, kao i sertifikata za proizvode životinjskog porekla;
- Usaglašeni fitosanitarni sertifikat se uspešno primenjuje na svim administrativnim prelazima na kojima se odvija

komercijalni saobraćaj (Rudnica / Jarinje, Merdare i Končulj / Bela Zemlja).

Jedan od problema koji nije rešen odnosi se na neadekvatno određivanje carinske osnovice za naplatu dažbina za građevinski materijal (termo blokove). Naime, utvrđivanje carinske osnovice prema transakcijskoj vrednosti dovodi do značajnog povećanja cene proizvoda i smanjenja konkurentnosti robe. Uz to, suprotno regulativi i praksi unutar CEFTA i EU, neophodno je da veterinarski sertifikati za mešovite proizvode prate i produkte koji u svom sastavu, pored biljnog, imaju i određeni (minimalni) procenat sastojaka animalnog porekla. Ovakva praksa dodatno usporava proces razmene dobara i poskupljuje cenu proizvoda. Takođe, postoji problem oko dopremanja neopasnog otpada koji se, pre svega, odnosi na hartije, staklo i metalni otpad. Privredni subjekti sa severa KiM ne mogu da obavljaju trgovinu na prostoru KiM ukoliko nisu registrovani kod nadležnih institucija Prištine, a privrednici sa severa KiM ne mogu da uvezu proizvode iz Srbije na sever Kosova i Metohije bez posedovanja odgovarajuće licence. Takođe, preduzetnici sa severa KiM, koji nisu registrovani kod nadležnih organa, svoju robu mogu prodavati samo krajnjim kupcima, s obzirom

da nisu u fiskalnom sistemu Kosova*. [VRS, 2016, 15]

U nastavku studije koja obuhvata analizu popunjenih upitnika i sprovedenih dubinskih intervjuja, izvršena je sistematizacija dobijenih odgovora od firmi i institucija.

3.2. Analiza popunjenih upitnika i dubinskih intervjuja

Tokom istraživanja poslato je ukupno 120 emailova firmama u Srbiji i 30 emailova na severu Kosova*, pri čemu je 65 firmi odgovorilo na pitanja iz upitnika. Reprezentativni uzorak činile su firme iz Beograda (10), Vojvodine (12), Centralne i Južne Srbije (Leskovac, Vranje, Bujanovac i Preševo) (28) i Sever Kosova* (15) koje se bave različitim delatnostima. Upitnik je činilo 13 pitanja otvorenog tipa.

1. *Naziv proizvoda koji se izvozi / uvozi / provози:*
2. *Da li imate problema prilikom pribavljanja dokumentacije koja prati robu prilikom izvoza / uvoza / provoza ?*
3. *Pored obaveznih dokumenata koja prate robu prilikom izvoza / uvoza / provoza da li se od vas zahtevaju dodatna dokumenta ?*
4. *Da li ste nailazili na situaciju da vam se na administra-*

tivnim prelazima ne priznaju određena dokumenta?

5. *Da li imate problema na administrativnim prelazima sa nadležnim službama (carina, pogranična policija, inspekcije veterinarska, fitosanitarna...)?*
6. *Da li su službe i inspekcije na administrativnim prelazima koordinisane i da li su im radna vremena uskladeni?*
7. *Da li se vašem poslovanju suočavate sa dvostrukim naplatom akciza i PDV-a, kao i obračunom transportnih troškova viših od realnih - slobodna procena carinika?*
8. *Da li ste nailazili na situaciju da službe i inspekcije na administrativnim prelazima krše CEFTA sporazum?*
9. *Da li ste imali problema sa tretmanom tranzita robe preko Kosova - Srbije?*
10. *Da li ste imali problema oko naplate vaših potraživanja, a posebno u vezi sa osiguranjem poslova (bankarske garancije, osiguranje potraživanja i dr.)?*
11. *Da li se u svom svakodnevnom poslovanju susrećete sa nedostatkom adekvatne infrastrukture (saobraćajna, neadekvatni uslovi na administrativnim prelazima, telekomunikacije, platni promet, osiguranje...)?*

12. *Da li ste se u svom poslovanju susretali sa nelojalnom konkurencijom (dampinške cene, favorizovanje određenih kompanija, prikriveni monopoli, neregularnosti u postupku javnih nabavki i dr.)?*
13. *Ukažite na barijere koji ste imali u trgovini, a koje nisu obuhvaćene ovim upitnikom.*

Istraživanje je sprovedeno u dva koraka. U prvom koraku poslat je posebno pripremljen upitnik na email privrednika. Kao drugi korak u istraživanju organizovan je dubinski intervju, kako bi firme detaljnije definisale probleme koje se odnose na specifičnu delatnost kojom se bave..

Analiza dobijenih podataka imala je za cilj stvaranje što jasnije slike o poslovanju firmi iz ovih krajeva prilikom prelaska administrativnih prelaza, identifikovanje smetnji prilikom, provoza, ili uvoza roba u / iz Republike Srbije. Reprezentativni uzorak firmi razvrstan je prema zvaničnoj klasifikaciji delatnosti Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije. [RZS, 2018]

4. Opšti problemi svih učesnika u istraživanju

Problemi privrednika iz centralne Srbije koji posluju na teritoriji autonomne pokrajine Kosovo i

Metohija selektovani su u narednom tekstu:

- Nedovoljna usaglašenost propisa Republike Srbije i Kosova* koje funkcioniše kao nezavisna država i faktičko stanje je takvo da se plasman robe na Kosovu* tretira kao izvoz.
- Kosovske institucije se ponašaju kao da je Kosovo* nezavisna država.
- Nedostatak kvalitetne putne infrastrukture predstavlja smetnju efikasnom poslovanju i racionalizaciji troškova.
- Uski, jednosmerni, nedovoljno opremljeni administrativni prelazi.
- Kasni se sa uspostavljanjem novih administrativnih prelaza Rajetići / Izvor i Kapija / Vrapce, ali i sa proširenjem i rekonstrukcijom postojećih administrativnih prelaza (Merdare).
- Spor protok vozila, velika gužva i zadržavanje na putu.
- Na administrativnim prelazima postoje problemi sa funkcionisanjem platnog prometa odnosno ne postoji mogućnost plaćanja platnim karticama i ne postoji mogućnost plaćanja osiguranja za vozila na prelazu Rudnica.
- Radna vremena inspeksijskih službi na prelazima nisu usklađena u dovoljnoj meri, rade samo određenim danima u

nedelji tako da ima dosta čekanja i kašnjenja.

- Ne postoji direktna komunikacija između nadležnih službi na prelazima sa srpske i albanske strane.
- Otežana je telefonska komunikacija jer signali mobilnih operatera iz Srbije ne rade kada se pređu administrativni prelazi.
- Mali broj fitosanitarnih inspektora na terenu dodatno usporava promet robe.
- Funcionisanje platnog prometa. Neohodna je konverzija deviza u dinare i tom prilikom se ostvaruju velike negativne kursne razlike.

Problemi sa kojima se susreću privrednici na severu Kosova* su, takođe, veoma veliki:

- Lekovi iz Republike Srbije ne mogu da se uvezu u ovom trenutku, osim kao humanitarna pomoć
- Od 1. juna 2014. godine nije moguće uvesti lekove ni uz plaćanje carine.
- Za poslovanje apotekarskih ustanova, institucije iz Prištine traže licencu koja bi im omogućila nabavku lekova samo sa pozitivne liste iz Prištine, bez lekova koji se proizvode u Srbiji.
- Apoteke na severu Kosova* upale su u dugove prema vele-drogerijama iz Srbije, koje ne

mogu izmiriti bez pomoći Republike Srbije.

- Institucije iz Prištine ne razlikuju privatne od državnih apoteka.
- Liste lekova iz Prištine su mnogo manje, u odnosu na liste lekova iz Republike Srbije.
- Svi koji voze PTT kombi morali su da uzmu međunarodne dozvole, da promene adrese boravka (u Srbiji) i da imaju vozilo registrovano na grad u Srbiji (Vranje).
- Maksimalna vrednost robe koja može da se pošalje iz Srbije je 2.000 dinara
- Ako korisnik uplati novac elektronski, pošiljka se na carini zaplenjuje i korisnik mora da plati carinu prilikom preuzimanja.
- Klijenti kojima se oduzme roba dobiju obaveštenje "Predato je nadležnom organu".
- Službenici na administrativnim prelazima vrše slobodnu procenu kilometraže od dobavljača do kupca na Kosovu* i na proizvoljnu vrednost obračunavaju PDV u iznosu od 10%.
- Takođe, službenici često vrše slobodnu procenu vrednosti robe prilikom carinjenja bez obzira na vrednost naznačenu na fakturi.

- U slučaju da na istoj fakturi se nalazi roba proizvođača iz Srbije (domaća roba) i inostranog proizvođača, službenici na administrativnom prelazu carine robu kao da su sve stavke inostranog porekla (duplo carinjenje).
- Administrativni prelaz Brnjak nema fitosanitarnu inspekciju. Iako carina radi 24h dnevno, prelaz je moguć ukoliko se dobije odobrenje do 18h do kada radi služba u Prištini koja izdaje neohodne dozvole za prolaz robe.
- U slučaju nabavke inostrane robe od dobavljača u Srbiji dolazi do dvostrukog carinjenja: prvi put prilikom ulaska robe u Srbiju, drugi put prilikom ulaska robe na Kosovo*. Nemoćnost reeksporta.
- Nepoznata usklađenost rada službi na administrativnim prelazima, oslanjanje na iskustvo sa dobavljačima i vozačima, i njihovo poznavanje pravila i procedura u cilju smanjenja vremena čekanja prolaska robe.
- Svi ispitanici u neformalnom razgovoru izjavili su da je korupcija jedan od velikih problema na prelazima, gde službenicima moraju dati novac, kako bi se ubrzala procedura i roba prešla preko administrativnog prelaza.

5. Zaključna razmatranja

Osnovna preporuka za rešavanje identifikovanih problema je isključiti politiku iz ekonomije i biznisa. Neki od predloga koji bi mogli da poboljšaju trenutnu situaciju i olakšali brži promet robe i usluga su:

- Ukinuti necarinske barijere i ograničiti primere negativne prakse.
- Administrativno pojednostaviti procedure prilikom izvoza odnosno uvoza robe. Potrebno je dodatno relaksirati i usaglasiti potrebnu izvoznu dokumentaciju.
- Povezivanje privreda i saradnja privrednih komora Srbije i Kosova* kroz organizovanje sajmovi, B2B sastanaka, okruglih stolova i drugih vidova poslovne komunikacije.
- Pomoć Privrednih komora u pronalaženju i povezivanju privrednih subjekata iz Srbije i Kosova* koji su spremni da posluju u legalnim okvirima je od neprocenljive važnosti. Strateški je važno imati poslovnog partnera i dobro saradivati sa velikim albanskim distributerima u cilju uspešnog plasmana srpskih brendova na Kosovu*.
- Dodatno raditi na izradi metodologije izvoza.

- Raditi na internacionalnoj ambalaži koja bi se plasirala na čitavom regionu. Adaptacija ambalaže je neophodna (zameniti š, č, ć, đ, dž da bi se proizvodi lakše izvezli na tržište Evropske unije).
- Veliki potencijal tržišta treba iskoristiti u narednom periodu i zadovoljiti tražnju za sirovinama i gotovim proizvodima. Karakteristike tržišta su takve da su kupci naviknuti na srpske proizvode. Prostora i volje za saradnju ima i može se očekivati dalji razvoj (npr. pekarske industrije).
- Razmotriti mogućnost uspostavljanja linija za prevoz putnika po principu reciprociteta.
- Usaglasiti veterinarski sertifikat i dogovoriti bilateralni sporazum koji bi omogućio slobodan protok mesnih proizvoda na tržište Kosova*.
- Sprečavanje izvoza mlečnih proizvoda je veliki problem koji traži sistemsko rešenje. Za eliminisanje postojećih barijera, potrebno je usaglasiti propise i nadležnosti. Nemogućnost izvoza namernica životinjskog porekla na Kosovo* ograničava poslovanje kompanija koje se bave proizvodnjom i preradom mleka i zato se što pre mora pristupiti rešavanju postojećih problema.
- Neophodno je harmonizovanje dozvoljenih koncentracija alfa-toksina u mleku u što kraćem roku kako bi postalo moguće zadovoljiti potrebe kupaca u regionu.

Implementacija jednostranih odluka, uvođenje tarifnih i necarinskih barijera i negativna praksa nanose velike gubitke preduzećima. Tako se značajno ograničava plasman srpskih proizvoda, koji imaju dugu tradiciju i prepoznatljivi su na Kosovu*. Tržište Kosova* ima veliki potencijal i dominantan je tercijarni sektor. Ovo može biti prilika za srpski proizvodni sektor. Problemi identifikovani tokom istraživanja pokazuju da je puni potencijal u ekonomskoj saradnji sa Kosovom* neiskorišćen. Imajući u vidu obim i strukturu robne razmene između Srbije i Kosova*, liberalizacija trgovine i harmonizacija pravila i korišćenje alata za izgradnju intelektualnog kapitala, [Radenkovic et al., 2014] koji regulišu promet su u interesu obe strane. Potrebno je dodatno povećati institucionalne kapacitete i efikasnost relevantnih institucija u cilju stvaranja okruženja koje će obeshrabriti alternativne kanale trgovine.

REFERENCE:

- Bueno, E. (2001): "Creación, medición y gestión de intangibles: propuesta de modelo conceptual", en *Formas y reformas de la nueva economía*, Revista Madrid, monografía 1, pp. 43-48.
- Martín de Castro, G., Navas López, J., García Muiña, F. & López Sáez, P. (2005): "A new model to measure and manage intellectual capital" in *Sunder (Ed) "Business performance measurement: intellectual capital-valuation models"*. Le Magnus University Press, Hyderabad, India.
- Radenkovic, S.D., Devedzic V, Jovanovic, J. & Jeremic, Z. (2014): Content and Knowledge Provision Service - a Way to Build Intellectual Capital in Learning Organizations, *Knowledge Management Research & Practice (KMRP) Special Issue: Towards an Intellectual Capital-Based View on the Firm, Palgrave Macmillan, August 2014, Volume 12, Issue 2, ISSN: 1477-8238*.
- Roos, J., Roos, G. L., Edvinsson, L. & Dragonetti, N. C. (1997): *Intellectual Capital: Navigating in the new business landscape*, Macmillan, London.
- Spender, J.C. & Grant, R. M., Ed. (1996): Knowledge and the Firm, Special Issue, *Strategic Management Journal, Vol. 17 No. 2*.
- Stewart, T.A. (1997): *Intellectual capital. The new wealth of organizations*, Nicolas Brealey Publishing, Londres.
- Vlada Republike Srbije, Kancelarija za Kosovo i Metohiju i Kancelarija za koordinacione poslove u pregovaračkom procesu sa privremenim institucijama u Prištini, (VRS) (2016): *Izveštaj o napretku u dijalogu Beograda i Prištine (za period oktobar 2015 - april 2016. god.)*.
- Euroforum Escorial (1998): "Medición del capital intelectual. Modelo Intellect", *I. U. Euroforum Escorial*, Madrid.
- Privredna komora Srbije, (PKS), dostupno na www.pks.rs/PoslovnoOkruzenje.aspx?id=794&p=1, Pristupljeno: 9.12.2018.
- Republički zavod za statistiku Republike Srbije, (RZS), (2018): Klasifikacija delatnosti. Dostupno na: <http://webbrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=412> Pristupljeno: 9.12.2018. prema Uredbi o klasifikaciji delatnosti (Sl. Glasnik RS 54/2010, 4.8.2010.)

APPLYING INTELLECTUAL CAPITAL IN IMPROVING BUSINESS AT REPUBLIC OF SERBIA

**Sonja D. Radenković¹, Jelena Šaranović², Milena Banović³,
Bojan Labović², Ana Matović²**

^{1, 2} College of Economics Pec - Leposavic, Serbia

³ School of Economy, University of Pristina in Kosovska Mitrovica

Corresponding: sonjafon@gmail.com

Abstract: Analysis of the economic framework for doing business between Serbia and Autonomous Province of Kosovo and Metohija, that is under the interim civil and military administration of the United Nations, according to UN Resolution 1244 (hereinafter referred to as Kosovo*) aims to point of the need to eliminate barriers in doing business between Serbia and Kosovo*, making recommendation for improving the business environment. The research involved experts who analyzed legal regulations governing the business environment in Kosovo* and carried out the research. They interviewed business people and representatives of companies from central Serbia and Kosovo*. The results of the survey enable the creation of a wider picture of company operations when crossing of the administrative crossings, identifying disturbances in the passage of goods and services, as well as formulating proposals to overcome existing barriers in doing business between business entities in central Serbia and the Autonomous Province of Kosovo and Metohija.

keywords: economic framework, business environment, economy